

KULTURNA OPREDELITEV MATERIALNE KULTURE NA KOLIŠČIH PRI IGU*

PAOLA KOROŠEC

Med najdišči na Ljubljanskem barju so do sedaj vedno največjo pozornost vzbujala kolišča pri Igu. Kot takšna so bila v znanstveni literaturi zelo često obravnavana, bodisi kot celota zase ali pa v zvezi s slavonsko kulturno skupino. Kot celota zase nudijo ta kolišča vrsto vprašanj, od katerih so nekatera poskušali rešiti, medtem ko so nekatera druga bila samo nakazana. Največ zanimanja je vedno vzbudila keramika, ki jo nam nudijo ta najdišča. Čeprav ta ni bila nikdar v celoti objavljena in čeprav vse njene oblike niso znane, so jo vendar skušali vezati z raznimi drugimi kulturnimi skupinami. Glede na način postavljanja naselbin je bila predvsem povezavana z vzhodnoalpskimi koliščarskimi kulturami. Pozneje je bila materialna kultura barjanskih kolišč povezana s slavonsko kulturno skupino. Ne mislim navajati vseh dosedanjih mnenj o povezovanju s to kulturno skupino, kar so že mnogi večkrat storili.¹ Ravno tako ne nameravam obravnavati problem, v kakšnem kulturnem in kronološkem odnosu je materialna kultura naših najdišč do slavonske kulturne skupine. Mislim samo znano gradivo kulturno opredeliti in povezati z ostalimi kulturami tega časa.

Podrobneje so obdelali keramično gradivo kolišč pri Igu predvsem Ložar in za njim J. Korošec. Ložar, ki je iskal za našo keramiko praoblike ali prakulturo, je del ostalin vezal z dolgo vrsto kulturnih skupin na področju Srednje Nemčije in Češke. Del predmetov je pa izločil in jih povezal s kulturo zvončaste čaše.² J. Korošec, ki je skušal našo kulturo obravnavati kot celoto na temelju posameznih njenih elementov, jo je vezal s slavonsko kulturno skupino in jo tudi skušal relativno kronološko opredeliti. Poleg tega pa vidi tudi vpliv zvončaste čaše.³ Ker pač nimamo o nekdanjih izkopavanjih podrobnih dnevnikov in poročil, a vemo, da je na tem delu barja bilo odkritih več skupin kolišč,⁴ bom skušala s tipološko analizo keramike in drugih predmetov dokazati, da celotni material iških kolišč ne predstavlja homogene celote. Glede na nadaljnjo povezavo z ostalimi kul-

* Dokumentacijskega gradiva (risb in slik) ne prinašam, ker je v pripravi katalog gradiva iških kolišč.

¹ Zgodovina Ljubljane I, J. Korošec, Oris predzgodovine Ljubljane, Ljubljana 1955 (odslej Zgodovina Ljubljane), 251. Poleg tu omenjene literature je potrebno dodati še: Milojčić, Grosser historischer Weltatlas, München 1953, 34, T. 3. — Baner, Die Pécelér Kultur, Budapest 1956, 162, 174, 223, 248, 258.

² Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, Ljubljana 1941 (odslej GMDS), 1 sl. — Čas, Ljubljana 1941, 175 sl.

³ Zgodovina Ljubljane, 250 sl.

⁴ L. c., 244.

turnimi skupinami in na osnovi karakterističnih elementov bom skušala dognati kulturni značaj našega gradiva, dalje pa tudi medsebojni odnos kolišč ter njihov odnos do drugih kultur.

Da predstavljaja inventar iških kolišč vplive večjega števila kulturnih skupin, nam najbolj jasno pričajo same keramične oblike ter posamezni elementi, ki bi jih mogli staviti, ako bi predstavljali kulturno celoto, v zelo široko časovno periodo. Marsikakšni elementi, ki so divergentni med seboj, med ostalim spada sem tudi ornamentika, ne kažejo samo razvojni proces v krogu ene in iste kulturne skupine, temveč moramo računati na več kulturnih skupin in na njih vplive.

Nehomogenost celotne keramike, ki je bila najdena na koliščih pri Igu, je opazil tudi Dežman že pri samih izkopavanjih. Jasno se to vidi po opombi, ki jo je dal pri poročilu o najdbi pri Igu, kjer omenja, ko so naleli na novo kolišče, da se to razlikuje »vor dem früheren durch die viel dichter stehenden stärkeren Pfähle aus; die mitunter sehr elegant verzierten Geschirrscherben tragen den Charakter einer fortgeschritteneren Cultur. Die häufiger auftretenden Bronzeobjecte weisen ganz entschieden auf die Bronzezeit hin und sicherlich stehen bei der weiteren Ausbeute dieses Pfahlbaues reichlichere Bronzefunde als es bisher der Fall war, in Aussicht.«⁵ Ta mala Dežmanova opomba, ki so jo v glavnem spregledali, je zelo dragocen podatek za podkrepitev nadaljnjega tolmačenja poleg raznih opazovanj na samem gradivu.

Na osnovi zgoraj omenjenih momentov ter na osnovi nekaterih karakterističnih keramičnih oblikovnih elementov, ki vežejo keramiko iških kolišč v homogene celote, je mogoče razlikovati dve veliki keramični skupini. V prvo skupino bi spadale posode v obliki amfor,⁶ vrčev,⁷ posode na votlih nogah,⁸ dalje antropomorfne in podobne vaze⁹ ter idoli¹⁰ poleg vrste miniaturnih¹¹ in grobih posod.¹² Vse te posode imajo ali bolj kroglasto¹³ ali pa bolj ovalno obliko,¹⁴ medtem ko so redko bile bikonične.¹⁵ Vrat je bil po navadi cilindričen in se ostro ali blažje loči od ramena.¹⁶ Dna so vedno jasno naznačena.¹⁷ Ročaji so zvečine manjši, z okroglim presekom,¹⁸ bolj redko pa trakasti.¹⁹ Nahajamo jih na ramenu ali pa vežejo rame z ustjem, toda zelo

⁵ Sitzungsberichte d. k. k. Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Cl. LXXXIV, Jahr. 1876, Wien 1877, 472.

⁶ GMDS 1941, 33, sl. 2, 3, 9. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 2, 5; T. VI, 4; T. VII, 1.

⁷ GMDS 1941, 33, sl. 8, 10. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 4; T. IV, 7.

⁸ Glasnik Istoriskog društva Novi Sad, knj. XIV, 20, sl. 14, 10 a, b. — Zgodovina Ljubljane, T. IV, 1; T. V, 6.

⁹ Zgodovina Ljubljane, T. I, 2, 3; T. II.

¹⁰ L. c., T. I, 1.

¹¹ Gradivo ni objavljeno in se nahaja v Narodnem muzeju v Ljubljani.

¹² Zgodovina Ljubljane, T. IV, 6. Ostalo gradivo ni objavljeno.

¹³ GMDS 1941, 33, sl. 2, 10. Ostalo gradivo ni objavljeno.

¹⁴ L. c., sl. 3. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 4, 5. (Ostalo neobjavljeno.)

¹⁵ GMDS 1941, 33, sl. 8. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 1, 3, 6.

¹⁶ Zgodovina Ljubljane, T. IV, 6, 7; T. III, 1—6. — GMDS 1941, 33, sl. 2, 3, 6—10.

¹⁷ Zgodovina Ljubljane, T. III, 1, 3—6. — GMDS 1941, 33, sl. 3, 6—10.

¹⁸ GMDS 1941, 33, sl. 2, 7, 9. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 1, 2.

¹⁹ GMDS 1941, 33, sl. 8, 10. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 3, 4; T. IV, 7.

pogosto sežejo samo do izpod ustja. Zanimiv pojav pri tej skupini so posode, pri katerih je manjše perforirano ušesce diametralno velikemu ročaju. Na mesto ušesca je lahko predstavljeno tudi krajše plastično, horizontalno rebro ali pa manjša plastična vzboklina.²⁰ Nekatere posode imajo tudi največjo periferijo-klek izdelano v obliki sfernega četverokotnika,²¹ s pomočjo votlih, komaj vidnih vzboklin, ki so na nekaterih posodah zamenjane s plastičnimi apliciranimi vzboklinami.²²

V drugo skupino spadajo razne skodele,²³ bolj redko nekatere oblike amfor²⁴ in vrčev,²⁵ dalje plitke skodele,²⁶ čaše,²⁷ kupe na visoki, polno delani ali votli nogi,²⁸ in polkroglaste kupe z odebeljenim ustjem.²⁹ Vse posode imajo več ali manj kroglasto ali bučasto obliko, predvsem v spodnjem delu.³⁰ Dno pogosto ni posebej naznačeno in tedaj je na dnu lahko tudi omfalos³¹ ali več valjkastih nožic.³² Na nekaterih primerih skodel se spodnji del zožuje v izrazito dno, ki je lahko celo ornamentirano.³³ Vrat se na posodah te skupine blaže ali pa ostreje loči od ramena.³⁴ V smeri ustja se vrat more tudi lijakasto širiti.³⁵ Redkeje se uporablja cilindričen vrat.³⁶ Na nekaterih primerih, posebno na čašah, vrat sploh ni oddeljen od ramena, tako da dobi posoda zvončasto obliko.³⁷ Največja periferija ima pogosto oster klek³⁸ ali pa votle oziroma plastične vzbokline.³⁹ Ročaji so lahko okroglega preseka, medtem ko so trakasti ročaji bolj redki, vežejo pa rame z ustjem ali pa vrat pod ustjem z ramenom.⁴⁰ Nekateri ročaji imajo na obeh koncih kot nadaljevanje plastična rebra.⁴¹ Zelo pogosto so poleg takšnih ročajev tudi subkutana ušesca, ki stoje vodoravno na največji periferiji.⁴²

Najbolj zanimiva in tudi zelo karakteristična je ornamentika, kakor je že poprej bilo omenjeno. Ornamentika deli tudi našo keramiko v dve skupini ter ji daje svoj karakterističen pečat. Pri prvi skupini se ornamentika

²⁰ GMDS 1941, 33, sl. 6, 7. — Zgodovina Ljubljane, T. III, 1. — Glasnik Zemaljskega muzeja, Sarajevo 1942, 53, sl. 3, 4.

²¹ Zgodovina Ljubljane, T. III, 3, 6. — GMDS 1941, 33, sl. 7.

²² Zgodovina Ljubljane, T. III, 2.

²³ Zgodovina Ljubljane, T. IV, 3. (Ostalo neobjavljeno.)

²⁴ L. c., T. V, 1; T. VI, 3, 1 (čeprav po obliki pripada prvi skupini). — Arheološki vestnik 1957, 22, T. III, 2—5 (ostalo gradivo neobjavljeno).

²⁵ Arheološki vestnik 1957, 21, T. II, 3 (ostalo gradivo neobjavljeno).

²⁶ Zgodovina Ljubljane, T. VII, 10 (ostalo gradivo neobjavljeno).

²⁷ L. c., T. V, 3; T. VII, 6 (ostalo gradivo neobjavljeno).

²⁸ Glasnik Istoriskog društva Novi Sad XIV, 20, sl. 1, 2, 8.

²⁹ Zgodovina Ljubljane, T. VII, 5, 8, in dr.

³⁰ L. c., T. VI, 1; T. VII, 5, 8—10. — Arheološki vestnik 1957, 22, T. III, 2—5.

³¹ Glej opombo 30.

³² Much, Kunsthistorischer Atlas, Wien 1889, T. XI, 15.

³³ Fragment se nahaja v »Kunsthistorischer Museum« na Dunaju pod inv. št. 364.

³⁴ Zgodovina Ljubljane, T. IV, 2, 4; T. VI, 1—3; T. VII, 7, 10. — Arheološki vestnik 1957, 22, T. III, 2—5; T. II, 2, 3.

³⁵ Zgodovina Ljubljane, T. V, 1, in dr.

³⁶ L. c., T. VI, 1. — Arheološki vestnik 1957, 21, T. II, 1 (po vsej verjetnosti).

³⁷ Zgodovina Ljubljane, T. V, 3.

³⁸ L. c., T. IV, 3; T. VII, 6, 10.

³⁹ L. c., T. III, 2 (drugi primeri v Narodnem muzeju neobjavljeni).

⁴⁰ L. c., T. VI, 3 (drugi primeri neobjavljeni).

⁴¹ Gradivo neobjavljeno.

⁴² Zgodovina Ljubljane, T. IV, 3. — Arheološki vestnik 1957, 22, T. III, 2.

tehnično veže z vrezom in brazdastim vrezom ter večjimi ali manjšimi posevno stoječimi vbodi s šilom. Sama motivika pa predstavlja širok trak, ki je največkrat zaprt s spodnje in z zgornje strani. To polje se navadno pri ročaju zapira, poleg tega je pa razdeljeno v metope. Metope so izpolnjene z raznimi geometrijskimi liki v obliki kroga, koncentričnih krogov, z vpisanim križem ali brez njega, v obliki prostostojećih križev, šrafiranih trikotnikov, s katerimi so izvedeni tudi drugi geometrijski liki, itd. Navadno je ornamentika le na največji periferiji, toda zelo često je cikcakasta črta tudi pod samim ustjem. Včasih imamo tudi ročaje, ki so bili ornamentirani. Posebno so zanimive kupe na nogi v obliki križa s svojo ornamentiko. Motivika na tej vrsti posod se ne razlikuje od ostale v tej skupini. Na kupah je bila ornamentirana tako notranja kakor tudi zunanja stran, poleg tega pa tudi noga in celo sama stojna ploskev.⁴³ Ornamentika druge skupine je bila izdelana z žigosanjem in sicer z nitjo, ovito okoli nekega predmeta ali same niti. Ta je poleg tega dopolnjena z malimi navpičnimi vbodi šila. Ornamentika je tako na vratu kakor na ramenu. Motivika pa ni več tako raznolika kakor pri prejšnji skupini; je zelo preprosta in obsega razne navpične, vodoravne ali cikcakaste linije, ki lahko izpolnjujejo vso površino ali pa so v skupinah. Tako dobljene metope pa nikdar niso izpolnjene s kakšnim drugim motivom. Dalje je od geometrijskih motivov zelo pogosto uporabljen šrafirani trikotnik, ki se pa nikdar ne uporablja v kombinacijah. Tudi pri tej skupini so ročaji lahko ornamentirani. Kupe te skupine so ravno tako ornamentirane z notranje strani, dalje na samem ustju in na zunanji strani pod ustjem. Poleg takšnih ornamentov imamo tudi posamezne keramične oblike, ki so bile v pasovih ornamentirane po vsej površini.⁴⁴

Ako za zgornje oblike naših obeh keramičnih skupin iščemo analogije, bomo videli, da jih lahko najdemo v različnih kulturah. Splošni karakter naše prve skupine nahajamo v kulturah prehodnega časa, kakor je kultura vzhodnoalpskih kolišč, dalje badenska, pécelska in druge kulture.⁴⁵ Kljub vsem skupnim karakteristikam, ki vežejo našo skupino z zgornjimi v neko daljno sorodnost, je vendar ne moremo z njimi identificirati in ožje povezovati, ker nahajamo medsebojne analogije samo v posameznih elementih. Tako je n. pr. ušesce, diametralno večjemu ročaju na eni in isti posodi, element, ki je razširjen v nekaterih prej imenovanih kulturah in celo na posodah t. i. kanelovane keramike na Češkem.⁴⁶ Povezava s kulturami vzhodnoalpskih kolišč bi mogla biti tudi v grobi keramiki, ki je ornamentirana z raznimi plastičnimi rebri, okrašenimi z odtisi prstov.⁴⁷ Takšno keramiko je v veliki meri prevzela tudi pécelska kultura⁴⁸ ter nekatere druge, ki so na področju, ležečem severozahodno od nje.⁴⁹ Povezava med

⁴³ Ornamentika na vseh keramičnih objektih naše prve skupine.

⁴⁴ Ornamentika na vseh keramičnih objektih naše druge skupine.

⁴⁵ Pittioni, *Urgeschichte des Österreichischen Raumes*, 188 sl. — Banner, *Péceler Kultur*, 248.

⁴⁶ R. R. Schmidt, *Burg Vučedol*, Zagreb 1945, T. 21, sl. 8. — Banner, *Péceler Kultur*, T. LIV, 3; T. XLII, 3; T. I, 1—3 (tukaj nahajamo, sodeč po slikah, na posodi velik trakast ročaj in tri vertikalna subkutana ušesca). — Schránil, *Vorgeschichte Böhmens und Mährens*, 1928, 66, T. XII, 27.

⁴⁷ Pittioni, *Urgeschichte des Österreichischen Raumes*, sl. 122/1, 125/1, 2, 135, 146.

⁴⁸ Banner, *Péceler Kultur*, T. I in sl.

⁴⁹ Hörnes, *Urgeschichte der bildenden Kunst in Europa*, Wien 1925, 755.

badensko in pécelsko kulturo ter našo je tudi v tehniki finega barbotina, ki ga ravno tako nahajamo na nekaterih posodah naših kolišč pri Igu.⁵⁰ Po vsej verjetnosti bi mogli iskati za vse te keramične oblike prototip v neki kulturi, ki za sedaj na Ljubljanskem barju ni znana, ki pa ni znana tudi za ostale sorodne kulture.⁵¹ Našo ornamentirano keramiko so mnogi povezovali s skupino Mondseea, ker so menili, da je naša keramika sorodna tej. Medtem pa, razen načina prebivanja oziroma stanovanja obeh skupin, nimata Mondsee in prva kulturna skupina kolišč pri Igu niti v ornamentiki, ako izpustimo belo inkrustacijo, niti med keramičnimi oblikami nobenih medsebojnih analogij. Splošno je mnenje, da imajo vse te kulturne skupine svoj izvor v nordijskih kulturah.⁵² Medtem je pa Pia Laviosa-Zambotti zavzela povsem nasprotno stališče. Ona namreč sodi, da keramika z Mondseea s svojimi grobimi oblikami in ornamentiko ni mogla vplivati na keramiko po fakturi veliko finejšo in bogatejšo ornamentiko, ki jo imamo na koliščih pri Igu.⁵³ Ne glede na kakršno koli hipotezo lahko danes trdimo, da se naša prva skupina z Iga lahko veže z drugimi sorodnimi kulturami samo glede na poprej omenjene elemente. Domnevati moremo tudi, da je ta skupina pod vplivom ene ali več kultur, ki danes še niso znane, ki so ji pa dale močan pečat, po katerem se razlikuje od vseh imenovanih kultur. Vsekakor je eden od posebno karakterističnih elementov za našo kulturno skupino kupa na votli nogi v obliki križa, katere prototipe moramo iskati v neki kulturi, ki nam danes ravno tako še ni znana, katere krog širjenja pa ni mogel biti zelo oddaljen od nas. Zanimivo je, da večkrat naletimo na elemente te naše skupine v sklopu t. i. vzhodnoalpske lengyelske skupine.⁵⁴ Ta skupina ima v svojem inventarju tudi kupo ali pa skodelo na zelo visoki, votli, konični nogi. Četudi ne nameravam povezati našo kupo na nogi s posodo na nogi iz te kulturne skupine, mislim, da tega momenta ne smemo spregledati. Ravno ta nam govori, da moramo na tem področju iskati neko vmesno kulturno skupino, ki je v svojem inventarju varovala tradicijo kupe na nogi in ki je morala z večjim številom elementov sodelovati pri formiranju naše prve skupine na Igu. Ta vmesna kultura se je mogla v svojih začetkih vezati zopet s kulturo vzhodnoalpskega Lengyela. Domnevati celo moremo, da je vmesna kultura mogla biti identična z našo prvo skupino v neki starejši fazi. Za takšno domnevo govori že sama kupa na votli nogi, kakor tudi kupa na votli nogi v obliki križa, ki se je brez dvoma razvila iz prve pod vplivom neke druge oblike.

Tesnejšo zvezo med našo prvo skupino in badensko-pécelsko skupino bi poleg že poprej omenjenih elementov lahko videli tudi v kupi z nogo

⁵⁰ Pittioni, *Urgeschichte des Österreichischen Raumes*, sl. 123/2, 122/3. — Banner, *Péceler Kultur*, T. XIX, 27; T. XX, 25, 26; T. XXXV, 13; T. LV, 14 (ta keramična oblika je identična z nekaterimi iz Mondseea, Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 147/1, 2, 4).

⁵¹ Pittioni, *Urgeschichte*, 188. — Banner, *Péceler Kultur*, 248. — Miložić, *Weltatlas*, 33.

⁵² Hoernes, *Urgeschichte der bildenden Kunst*, 754. — Childe, *The Danube in Prehistory*, 209 sl.

⁵³ Pia Laviosa-Zambotti, *Le più antiche culture agricole europee*, Milano 1943, str. 404.

⁵⁴ Pittioni, *Urgeschichte*, 234. — J. Korošec, *Neue Kulturgruppe späten Neolithikums in Nodrwest Jugoslaviens* (v tisku).

v obliki križa, kjer jo zelo pogosto nahajamo.⁵⁵ Ta moment bi se glede na Pittioniyevo tolmačenje mogel pojasniti kot »aufgebaute Infiltration auf Kontaktwirkung«.⁵⁶ Na temelju tega, da se takšna kupa javlja v zaprtih najdbah teh dveh kultur (badenske in pécelske),⁵⁷ imamo lahko našo kulturno skupino za istočasno s tema dvema skupinama. To bi se nekako skladalo z Menghinovim mnenjem, ki je trdil, da bi ljubljanska keramika v svoji starejši fazi časovno mogla sovpadati z badenskim tipom.⁵⁸ Ali je mogoče videti direkten vpliv naše prve skupine tudi na ornamentiko posameznih keramičnih objektov v sklopu tipa Neusiedl, danes ni mogoče soditi.⁵⁹ V poštev prihajata dve ločni plastični rebri pod ročajem podobne posode⁶⁰ v eni kakor drugi skupini. Ta moment, kakor tudi oster klek, bi v resnici govoril za neko mlajšo fazo.

Drugo skupino keramičnega inventarja pri Igu je mogoče mnogo lažje opredeliti kakor prvo. Na temelju nekaterih pomembnih elementov, kakor so čaše v zvončasti obliki, dalje kupe z navznoter odebeljenim ustjem, moremo z vso verjetnostjo soditi, da je našo skupino mogoče vezati s skupino zvončaste čaše. Nasprotno čašam v zvončasti obliki, ki so bile najdene v Avstriji, na Ogrskem in Češkem, so naše čaše veliko manjše, poleg tega pa črnosivo žgane in v glavnem neornamentirane, čeprav tudi tu nahajamo včasih ornament razporejen v pasovih. Analogije tako za obliko, kakor tudi za ornamentiko, najdemo najprej v kulturi Remedella.⁶² S kulturo zvončaste čaše lahko vezemo tudi ornament v obliki krajših plastičnih reber z zgornje in spodnje strani ročaja (Schnurrbartornament).⁶³ Ta element živi še dalje v mlajši fazi zvončaste čaše.⁶⁴ Pittioni sodi, da je nordijskega izvora.⁶⁵ Medtem pa nahajamo tak ornament celo na nekaterih posodah jajčaste oblike z nizkim cilindričnim vratom, ki pripada mogoče celo neki starejši kulturni skupini, kakor je kultura zvončaste čaše. Na področju, kjer so takšne posode, je mogoče tudi center, od koder je kultura zvončaste čaše prišla v padsko nižino.⁶⁶ Elemente te kulturne skupine imamo tudi na fragmentu dna neke posode s kolišč pri Igu, ki je imela šest malih valjčnih

⁵⁵ Pittioni, *Urgeschichte*, 234 in sl. (glej tudi vso tu omenjeno literaturo). — Arch. Ért. 1940, 7 sl. — Dolgozatok 1942, 147.

⁵⁶ Pittioni, *Urgeschichte*, 234.

⁵⁷ L. c., 234 sl. — Serta Hoffilleriana, Zagreb 1940, 11. — WPZ 1939, 135. — Arch. Ért. 1940, 8 sl. — Dolgozatok 1942, 147. — L. c. 1939/40, 86 sl. (kulturne jame z dveh različnih mest). — Banner, *Pécel Kultur*, 131, T. CVII, 1, 2.

⁵⁸ Hoernes, *Urgeschichte der bildenden Kunst*, 763 »zeitlich dürfte die Laidacher Keramik in ihrem älterem Abschnitte mit der Badener Typus zusammenfallen«.

⁵⁹ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 120 (obe zgornji sliki).

⁶⁰ L. c., sl. 120 (zadnja slika pri dnu).

⁶¹ L. c., sl. 174—178. — Patay, *Frühbronzeitliche Kulturen in Ungarn*, Budapest 1938, 20 sl. — Schráníl, *Vorgeschichte Böhmens u. Mährens*, T. XVI, 1, 3, 16, 18.

⁶² *Bulletino della Paleontologia italiana* (odslej BPI) Colini 1898, T. XI, 4. — L. c. 1899, T. III, 5, 5 a.

⁶³ Schráníl, *Vorgeschichte Böhmens u. Mährens*, 84, T. XVI, 9.

⁶⁴ L. c., 84, T. XVII, 1. — Pittioni, *Urgeschichte*, 182/1, 1 a, 120 (zadnja slika pri dnu).

⁶⁵ Pittioni, *Urgeschichte*, 261.

⁶⁶ BPI 1903, 181, sl. 26 (takšne nahajamo tudi v Italiji; str. 177, sl. 22). — Bailloud et Mieg de Boofzheim, *Les civilisations néolithiques de la France*, Paris 1955, 66, T. XXVIII, 3.

nožic. V kulturi zvončaste čaše imamo takšne nožice na kupah⁶⁷ ali na kroglastih posodah. Po vsej verjetnosti je tudi naš fragment pripadal podobni posodi.⁶⁸

Posebna karakteristika mlajše faze zvončaste čaše je poudarjenost kleka oziroma največje periferije. Ta element imamo posebno razširjen v krogu te kulture jugozahodno od naših krajev. Za poudarjenost največje periferije nahajamo tudi sferni štirikotnik, ki ga imajo amorfe à fiasco v tipu Rinaldone.^{68a} Poudarjanje največje periferije je priljubljeno tudi v naši drugi keramični skupini. Za naše primere imamo najbolj pogoste analogije na področju severno od Ljubljanskega barja. Poleg ostrega kleka in sfernega štirikotnika so na največji periferiji tudi plastične bolj konične vzbokline,⁶⁹ ki so včasih obkrožene z vrezano črto.⁷⁰ Navadno so zvezane plastične vzbokline s skodelami z ročajem, ki je proti dnu zelo zožen. Dalje spadajo v skupino elementov mlajše zvončaste čaše tudi posode, ki so ornamentirane na samem dnu.⁷¹ Vsi takšni elementi, ki jih imamo v naši drugi skupini, so karakteristični za mlajšo fazo zvončaste čaše na področju Avstrije,⁷² posebno zastopano v tipu Ragelsdorf-Oggau-Loretto.⁷³ Dalje jih imamo v wieselburški kulturni skupini,⁷⁴ a tudi v krogu skupine Kisa-postag.⁷⁵ Na salzburškem področju se podobni elementi vežejo z zgodnjo bronasto dobo.⁷⁶

Posode v obliki globokih ali pa plitkejših terin in skodel s trakastim ročajem, ki imajo nekoliko usločen visok vrat, ki direktno prehaja v oster klek, so karakteristika unjetiške keramike. Te oblike se pojavljajo v njeni starejši fazi, podobno kakor tudi v mlajši fazi zvončaste čaše.⁷⁷ V Italiji se pojavljajo v kulturi Remedella, posebno pa v tipu Rinaldone,⁷⁸ kjer moramo po vsej priliki iskati ne samo analogije, temveč tudi prototipe za subkutana ušesca na naših posodah.⁷⁹ V kakšnem odnosu so takšna ušesca s subkutanimi ušesci pécelške in badenske kulturne skupine, nam je danes še neznano.⁸⁰

⁶⁷ BPI 1899 (S. Bartolomeo). — Pittioni, *Urgeschichte*, 262, sl. 182/6.

⁶⁸ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 193/4, 4 a, kakor tudi marsikakšne kupe iz Tököla in Budakalasza, ki se nahajajo v Nemzeti muzeju v Budimpešti. — *Itd.*

^{68a} BPI 1903, T. XIV, 2. — P. Laviosa-Zambotti, *Le più antiche culture*, T. III, 5.

⁶⁹ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 203/4, ter zadnja slika pri dnu na desni strani.

⁷⁰ MAGW 1929, 188, sl. 12.

⁷¹ Fragment se nahaja v »Kunsthistorischer Museum« na Dunaju.

⁷² MAGW 1929, 183, sl. 4 b, 5 b.

⁷³ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 186/1 a, 3.

⁷⁴ L. c., sl. 216/1 a.

⁷⁵ A. Mozsolics, *Der frühbronzezeitliche Urnenfriedhof von Kisapostag*, Budapest 1942, T. I, 221 b.

⁷⁶ MAGW 1929, 183.

⁷⁷ L. c., 186, sl. 11; str. 184, sl. 6 a. — Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 181/3 a—c; sl. 203 (prva neoštevilčena posoda z leve strani).

⁷⁸ BPI 1898, T. VI/7.

⁷⁹ BPI 1899, T. XV/8. — BPI 1900, T. VI, 4. — BPI 1903, T. XIV/2, XIII/3. — Laviosa-Zambotti, *Le più antiche culture*, 50, T. III, 1; str. 54 in sl.

⁸⁰ Banner, *Die Pécel Kultur*, 162 (posebno često se pojavljajo na posodah, imenovanih »Fischbuten«, ki imajo precej veliko sorodnost s tako imenovano »vaso a fiasco«, ki je priljubljena v skupini Rinaldone). — Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 129 (prva slika v zgornji vrsti).

Poleg teh vodečih keramičnih oblik je zelo zanimiva in karakteristična tudi ornamentika. Ker se veliko število ornamentov veže za analogne primere v Avstriji, bi pričakovali, da je tudi tehnika izdelave ornamentov vsaj sorodna, če že ne ista. Znano je, da je tehnika ornamentiranja kulture zvončaste čaše na področju Srednje Evrope bila poleg navadnega vrezovanja v glavnem izdelana z žigosanjem z deščico ali z nazobčkanim koleščkom.⁸¹ Potrebno je poudariti, da se takšna tehnika na naši keramiki ne javlja. Že poprej sem omenila, da je napravljena z žigosanjem z ovito nitjo⁸² in dopolnjena z majhnimi navpičnimi vbodi s šilom, s čimer je nastala cikcakasta črta. Ta tehnika ornamentiranja se veže z najdišči severne Italije, ki pripadajo starejši bronzi.⁸³ Način ornamentiranja le z žigosanjem z ovito nitko je znan na posodah licenske keramike (Litzenkeramik), ki se po Pittioniju veže s tako imenovano Einzelgrab kulturo.⁸⁴ Podobna ornamentika je uporabljena tudi na keramičnih oblikah skupine Kisapostag,⁸⁵ ki jo P. Patay veže z daljnim življenjem zvončaste čaše.⁸⁶

Na koncu se moramo dotakniti tudi tistih oblik, ki kažejo elemente tako ene kakor tudi druge naše skupine. Poleg fragmenta zvončaste čaše, ki bi po svoji obliki kakor tudi po ornamentiki pripadal naši drugi skupini,⁸⁷ imamo tudi nekoliko fragmentirano čašo, katere ornamentika je izdelana v tehniki naše prve skupine.⁸⁸ Drugi primer predstavlja amforo, ki se po obliki veže s prvo skupino, podobno kakor tudi sama motivika, medtem ko se mesto, kjer je ornamentika na posodi, veže z drugo skupino.⁸⁹ Tehnika, v kateri je ta ornamentika izdelana, sodeč po nekaterih analogijah, se veže s tehniko ornamentike Einzelgrab kulture. Tudi nazaj zavito in ob vrat prilepljeno ustje daje tej posodi mlajši karakter.⁹⁰ Ornament na ramenu posode nahajamo tudi na nekaterih vazah, ki bi zaradi ušesca, diametralnega večjemu ročaju, spadale v prvo skupino.⁹¹ Poleg tega imajo včasih te posode namesto kroglaste tudi bikonično obliko, ki zna za poudarek največje periferije imeti sferni štirikotnik. Plastične aplikacije na največji periferiji imamo, kar sem že poprej omenila, tudi na amforah, ki tako po ornamentiki kakor po obliki spadajo v prvo keramično skupino.⁹² Verjetno bomo morali sem všteti tudi večje število kup na votli nogi, posebno tiste, katerih noga je izdelana v obliki križa. Takšne kupe z votlo nogo, ki glede na obliko pripadajo prvi skupini oziroma osnovni obliki, imajo nekatere elemente, kakor so ornamentirano ustje ali dve majhni luknjici pod samim ustjem, ki se zopet vežejo na kulturo zvončaste čaše.

⁸¹ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 175, 176.

⁸² Laviosa-Zambotti, *Le più antiche culture*, 60.

⁸³ BPI 1898, T. XI, 1, 6. — BPI 1899, T. III, 5, 5a. — Montelius, *La civilisation primitive en Italie 1895*, Serija B, T. IV.

⁸⁴ Pittioni, *Urgeschichte*, 242 sl. — *Arheološki vestnik* 1957, 9 sl., T. I—IV.

⁸⁵ A. Mozsolics, *Der frühbronzezeitliche Urnenfriedhof von Kisapostag*, 92 sl., T. XIII—XVII.

⁸⁶ P. Patay, *Frühbronzezeitliche Kulturen*, 58.

⁸⁷ Nahaja se v Narodnem muzeju v Ljubljani. — BPI 1899, T. III, 5, 5a.

⁸⁸ *Zgodovina Ljubljane*, T. V, 3.

⁸⁹ L. c., T. VI, 5.

⁹⁰ To je tudi karakteristika posameznih posod v Straubingenu (po odlitkih v Römisch-Germanisches Zentralmuseum v Mainzu).

⁹¹ GMDS 1941, 33, sl. 6. — *Zgodovina Ljubljane*, T. III, 3.

⁹² *Zgodovina Ljubljane*, T. III, 2.

Ne glede na takšne primere, ki se istočasno vežejo z različnimi kulturami, sovpadajo naše oblike bodisi z eno ali kakšno drugo kulturo, ki so pa med seboj časovno različne. Tako lahko sodimo, da naši dve keramični skupini predstavljata dve kronološko različni fazi. Kot starejšo fazo lahko označimo prvo skupino, ki se veže z badensko-pécelskim obdobjem, kot mlajšo pa drugo skupino, ki se zopet časovno veže s kulturo zvončaste čaše ali pa s starejšo fazo unjetiške kulture. Za starejšo fazo lahko samo domnevamo prototipe v neki kulturi, ki se je s svojim začetkom vezala s koncem tako imenovanega alpskega faciesa lengyelske kulturne skupine in katero bi glede na plastične predstave, ki imajo mogoče kultni značaj, mogli vezati s tradicijo starejših podonavskih kultur. Za drugo skupino pa nahajamo prototipe v kulturi Remedella in v njej sorodnih bronastodobnih kulturah na zahodu.

O daljšem trajanju življenja naših kolišč pri Igu nam poleg keramičnega gradiva govori tudi ostali inventar teh naselbin. Na začetku je potrebno omeniti zelo veliko število koščenega in roženega orodja in orožja ter lesene posode.⁹³ Ti predmeti imajo svoje analogije v kulturah vzhodnoalpskih kolišč.⁹⁴ Po svojem značaju bi spadali še v konec neolitika, čeprav so se tudi še veliko kasneje uporabljali. Temu nasproti je številni inventar metalurške obrti, kakor so razni pripomočki za izdelavo kovinskih predmetov ter tudi sami kovinski objekti.⁹⁵ Skoraj vse to gradivo se po analogijah da vezati s starejšo bronasto dobo. Čeprav imamo glede na oblike odlitih kovinskih predmetov relativno manjše število, je glede na ohranjene kalupe le teh morala biti dokaj večja množina. Med najbolj pomembne spadajo bodeži-lamele.⁹⁶ Ti predmeti so zelo razširjeni. Tako jih nahajamo na jugozahodu v sklopu kulture Remedello,⁹⁷ kjer moramo po vsej verjetnosti iskati tudi izvor za naše primere z Iga. Dalje so v sklopu mlajše faze vzhodnoalpskih koliščarskih kultur⁹⁸ ter sorodne v nekaterih drugih kulturah (tip Ragelsdorf-Oggau-Loretto,⁹⁹ kultura zvončaste čaše na Češkem¹⁰⁰ itd.). Podčrtati je pa potrebno, da takšnih bodal niso našli v sklopu pécelške kulture na Ogrskem, temveč v sklopu pécelške kulture v Slavoniji in Sremu (Sarvaš,¹⁰¹ Dobanovci¹⁰² in drugod). Še bolj proti vzhodu jih imamo v krogu kulture sv. Kirilovo.¹⁰³ Ta bi mogla zaradi nekaterih spremljajočih keramičnih oblik biti vsaj delno, ako že ne popolnoma, časovno paralelna s pécelsko kulturno skupino, kakršno nahajamo v Slavoniji in Sremu.

⁹³ L. c., T. X, 4, 5, 7–10; T. XI, 6.

⁹⁴ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 151, str. 227.

⁹⁵ GMDS 1943, 63 sl. — Carniola 1909, 121 sl.

⁹⁶ GMDS 1943, 64, sl. 2; str. 65, sl. 3. — Zgodovina Ljubljane, T. XII, 1–3.

⁹⁷ BPI 1905, 105, sl. 5; 157, sl. 6.

⁹⁸ Pittioni, *Urgeschichte*, sl. 157/3.

⁹⁹ L. c., sl. 168/64, 65; sl. 190/1 in 191/3.

¹⁰⁰ Schránil, *Vorgeschichte Böhmens u. Mährens*, T. XVI, 11.

¹⁰¹ R. R. Schmidt, *Burg Vučedol*, Textbild 81 A.

¹⁰² Nahaja se v »Gradskem muzeju« v Zemunu.

¹⁰³ PZ 1914 (Kazarov), sl. 14.

Poleg bodežev-lamel z naših kolišč so znana tudi šila,¹⁰⁴ ki imajo prav tako kot bodeži analogije v starejši in mlajši fazi kulture zvončaste čaše.¹⁰⁵ Zanimiv predmet, ki je pa za kulturno opredelitev tudi atipičen, so kovinske sekire, pri katerih ločimo dva tipa. Prvi so ploščate sekire,¹⁰⁶ drugi pa sekire z luknjo za toporišče.¹⁰⁷ Oba tipa govorita za čas, ki obsega bakreno in starejšo bronasto dobo.¹⁰⁸ Od kovinskih predmetov sta dalje najdeni tudi dve zapestnici z nazaj upognjenimi konci.¹⁰⁹ Tudi ta oblika se veže s kulturami, ki so nastale pod vplivom zvončaste čaše (unjetiška na področju Avstrije¹¹⁰ ter wieselburška¹¹¹). Zaviti konec je zelo priljubljen tudi na iglah ter ostalih nakitnih predmetih tega mlajšega časa.¹¹²

Med kamenim orožjem in orodjem se poleg nekaterih neznatnih fragmentov in drugih podobnih predmetov izločajo sekire, ki so navadnih oblik¹¹³ in ki se vežejo z dokaj starejšim obdobjem, ter facetirane sekire,¹¹⁴ ki predstavljajo mlajši inventar na koliščih pri Igu. Za te nahajamo analogije tako v prehodnem času, kakor v starejši bronasti dobi.¹¹⁵ Med ostalim je najdeno tudi nekoliko brusov, od katerih so nekateri tudi preluknjani.¹¹⁶ Omeniti je potrebno tudi sulice iz sileksa v obliki lovorjevega lista s trnom,¹¹⁷ posebno glede na veliko število takšnih primerov v krogu kulture Remedello.¹¹⁸ Domnevamo lahko, da so od tod prišle na Ljubljansko barje. Proti severu nahajamo analogije zanje v kulturah, ki so nastale pod vplivom kulture zvončaste čaše (Einzelgrab kultura,¹¹⁹ unjetiška kultura¹²⁰ in druge).

Karakteristične predmete roženih izdelkov predstavljajo zaponke¹²¹ in okrasne ploščice.¹²² Tako eden kakor drugi predmet se veže s starejšo na zelo širokem področju, t. j. povsod tam, kjer je bila ta kultura razširjena ali kjer najdemo njen vpliv (kultura Remedello,¹²³ po Pittioniju starejša kultura zvončaste čaše,¹²⁴ wieselburška¹²⁵ itd.). Poleg mogoče še kakšnega

¹⁰⁴ GMDS 1943, 63, sl. 1. — Zgodovina Ljubljane, T. XIII, 1, 2.

¹⁰⁵ Pittioni, Urgeschichte, 259, sl. 181/4. — Stocký, Čechy v době bronzové, Praha 1928, T. XIII, 18; T. XIV, 4.

¹⁰⁶ Zgodovina Ljubljane, T. XII, 5, 8.

¹⁰⁷ Carniola 1909, 122.

¹⁰⁸ Pittioni, Urgeschichte, 353, sl. 1 a b—2 a b. — Childe, The Danube, 213.

¹⁰⁹ Carniola 1909, T. IV, 3.

¹¹⁰ Pittioni, Urgeschichte, sl. 198, 200.

¹¹¹ L. c., sl. 214. Tako prejšnje kakor te so okroglega preseka, medtem ko so naše izdelane iz pločevine.

¹¹² L. c., sl. 196, 197, 215/5, 6, 216/6. — Mozsolics, Der frühbronz. Urnenfr. von Kisapostag, 67 sl.

¹¹³ Zgodovina Ljubljane, T. IX, 3, 5.

¹¹⁴ L. c., T. IX, 1, 2, 4, 6. — Arheološki vestnik 1957, 9 sl., T. IV, 1—5.

¹¹⁵ Pittioni, Urgeschichte, sl. 133/1—4, 137/1—3, 141 (prve tri slike), 153/1, 3—5, 7, 164, 167/53, 56, 168/58—61 in dr. — R. R. Schmidt, Burg Vučedol, T. 27, sl. 1—5.

¹¹⁶ Zgodovina Ljubljane, 256. — Childe, The Danube, 209—210.

¹¹⁷ Zgodovina Ljubljane, T. X, 1—3. — Arheološki vestnik 1957, 9 sl., T. IV, 6, 7.

¹¹⁸ BPI 1898, 15—16, 33, sl. 29—31, T. V, 1, 2, 4. — BPI 1899, T. I, 1, 4. — BPI 1903, T. XIV, 1, 3, 7, 8; T. XIII, 2, 4.

¹¹⁹ Pittioni, Urgeschichte, sl. 168/62.

¹²⁰ Schráníl, Vorgeschichte Böhmens u. Mährens, T. XXIII, 19.

¹²¹ Zgodovina Ljubljane, T. X, 11, 12.

¹²² L. c., T. XI, 1.

¹²³ BPI 1901, T. VII, 7, 9, 10, 12.

¹²⁴ Pittioni, Urgeschichte, sl. 180, 181/1, 2. Material iz groba v Laa a. d. Taya ima poleg klasične zvončaste čaše tudi posode z ostrim klekom. Ta faza kulture

predmeta, ki je bolj ali manj karakterističen kakor kameni predmeti z vzdolžno vdolbino, bi bile to vse vodeče oblike kulturnega inventarja kolišč pri Igu poleg že omenjene keramike. Kulturna povezava posameznih elementov, ki je sorodna s povezavo keramičnih elementov, potrjuje točnost domneve o dveh časovnih periodah.

Poleg časovne opredelitve obeh naših skupin lahko na temelju analogij napravimo tudi kulturno opredelitev. Čeprav so razni strokovnjaki povezovali naš inventar z vplivom raznih drugih kulturnih skupin, kakor so razne nordijske skupine, vzhodnoalpske koliščarske kulture, unjetiška kultura, kultura zvončaste čaše itd., moramo sklepati, da imamo pri nas dve skupini s svojimi izrazitimi eksponati. Kakor sem že omenila, niso za starejšo kulturno fazo znani njeni prototipi. Lahko jo imenujemo le kot Ig I. Nemogoče jo je priključiti badenski skupini, kjer manjkajo njeni glavni in karakteristični elementi, kakor veliki trakasti ročaji, ki segajo čez ustje posod, dalje manjkajo kanelirani ornamenti in podobni elementi. Sama kulturna faza Ig I. kaže popolnoma drug karakter že glede na vrče, amfore, lego in obliko ročajev, antropomorfne predstave, posebno pa glede na bogato ornamentiko, za katero ne najdemo analogij niti po bogastvu niti po raznolikosti motivike, v nobeni doslej znani kulturi. Sam njen začetek, lahko na temelju nekaterih elementov, časovno nekako povežemo z vzhodnoalpskim lengyelskim faciesom. Življenje prve faze traja do prihoda novih nosilcev, ki starejšim nosilcem vrinejo nekatere elemente, sprejmejo pa od njih zopet druge. Za to govorijo tisti keramični izdelki, ki imajo elemente tako ene kakor druge kulturne in časovne faze.

Ves značaj druge faze Ig II. govori za starejšo fazo bronaste periode, ki se veže s področjem Avstrije. Prototipe za marsikakšne elemente, tako keramičnega inventarja kakor drugega, moramo iskati v krogu kulture Remedello. Kronološko je faza Ig II. paralelna mlajši fazi zvončaste čaše in unjetiški kulturi ter gradiščanski in ogrski wieselburški kulturi, prav tako pa tudi ogrski Kisapostag skupini. Povezavo z zadnjo kaže tako imenovana litzengeramika in amfora z ostro profilacijo na ramenu. Glede na vse analogije, ki mlajšo fazo, t. j. Ig II., vežejo s kulturo zvončaste čaše, bi jo mogli imeti za njeno podvrsto z nekaj mlajšimi elementi, kakor je pa ta na področju severne in severnega dela srednje Italije. Da je druga faza Ig II. segala v bronasto dobo, za to govore sekire z luknjo za toporišče, katerih kalupi so bili najdeni na koliščih pri Igu, kakor tudi bikonične posodice z ročajem v obliki plastičnega jezička, ki so karakteristična oblika že zrele bronaste dobe. To hipotezo bi potrjeval tudi fragment z votlo vzboklino, obkroženo z vrezano črto.

Kulturna skupina Ig II. je, sodeč po vsem inventarju, morala na našem področju predstavljati zelo močno postojanko, mogoče celo kulturni center, ki ni izvajal samo kulturnega vpliva, temveč celo kulturno ekspanzijo. Med

zvončaste čaše, nahajajoča se v tem grobu, predstavlja po Pittioniju starejšo fazo te kulturne skupine in je kronološko paralelna s predunjetiško kulturo, ki ima v svojem inventarju poleg mlajših razvojnih oblik tudi klasične elemente zvončaste čaše. Nikakor pa ne more biti kronološko paralelna unjetiški kulturi, kakor domneva Castillo (Ampurias XIII, 57).

¹²⁵ Pittioni, Urgeschichte, sl. 217 (prvi trije predmeti). Pittioni jih tolmači kot Knochenadel.

ostalim bi se mogoče na ta način mogla raztolmačiti tudi ornamentika in nekatere oblike, ki jih nahajamo v licenski keramiki in dalje na keramiki skupine Kisapostag.¹²⁶

Iz vsega lahko sedaj naredimo nekoliko sklepov:

1. Materialno kulturo starejših najdišč pri Igu lahko razdelimo v dve kulturni in časovni skupini: Ig I. in Ig II.

2. Starejša faza Ig I. ima svoj poseben značaj, ki je istočasen z badensko kulturo. Prototipov za to fazo nimamo.

3. Mlajša faza Ig II. pripada I. fazi bronaste periode. Nosilci te materialne kulture predstavljajo novo etnično skupino na Ljubljanskem barju, ki je sem verjetno prišla s področja severne Italije.

4. Ig I. se kronološko veže s kulturo vzhodnoalpskih kolišč, dalje z badensko in pécelsko kulturno skupino.

5. Ig II. se časovno veže z mlajšo fazo zvončaste čaše, tip Laa a. der Taya, tip Ragelsdorf-Oggau-Loretto, wieselburško kulturo, starejšo unjetiško kulturo, skupino Kisapostag itd.

6. S pojavom kulturne skupine Ig I. lahko postavimo njen začetek na konec alpskega faciesa lengyelske skupine do prihoda novih nosilcev.

7. Novi nosilci živijo dalje vse do začetka srednje bronaste dobe.

8. Ljubljansko barje kot močno kulturno središče sodeluje s svojo ekspanzijo verjetno pri ustvarjanju novih tipov, skupin in kultur severno od svojega področja širjenja.

9. Sodeč po celotnem gradivu, obsega kultura starejših kolišč pri Igu prehodno dobo in starejšo bronasto dobo.

ZUSAMMENFASSUNG

Kultureinreihung der materiellen Kultur in den Pfahlbauten bei Ig

Sowohl das keramische als auch das übrige Material aus den Pfahlbauten bei Ig sind bis jetzt schon öfters behandelt worden. Die Autorin ist auf Grund einiger sehr charakteristischen Elemente der Ansicht, dass dieses Material doch kein homogenes Ganzes darstellt. Weil wir für diese Fundorte ausser einiger Anmerkungen Dežmans keine stratigraphischen Angaben haben, sucht die Autorin auf Grund einer typologischen Gliederung und einer Analyse der Keramik und der anderen Gegenstände zu beweisen, dass wir es mit mehreren Gruppen zu tu haben. Ferner sucht sie den kulturellen Charakter der einzelnen Gruppen zu ergründen und sowohl die gegenseitigen Beziehungen der Pfahlbauten als auch ihre Beziehungen zu den anderen Gruppen zu bestimmen.

Auf Grund der keramischen und der anderen Formen, besonders aber auf Grund der ganzen Konzeption der Ornamentik und ihrer technischen Ausführung kommt die Autorin zum Schluss, dass man das kulturelle Material aus den Pfahlbauten bei Ig heutzutage in zwei Gruppen teilen müsse. Zur ersten Gruppe gehören Gefässe von amphoren- und krugartigen Formen, ferner Kreuzfußschalen mit hohlem Fuss, plastische Vasen und Idole. Ausserdem müssen hier Miniaturgefässe und grobausgeführte Gefässe gezählt werden. Alle diese Gefässe sind mehr

¹²⁶ A. Mozsolics, Frühbronzezeitliche Urnenfriedhof v. Kisapostag, 92, T. XIII sl.

kugelförmig oder oval, während bikonische selten sind. Der Hals ist in der Regel zylindrisch und scharf oder etwas sanfter von der Schulter getrennt. Der Boden ist immer klar angedeutet. Die Henkel sind kleiner, von rundem Profil, selten sind aber die Bandhenkel. Sie befinden sich an der Schulter oder verbinden die Schultern mit dem Mundrand. Häufig reichen sie nur bis zum Mundrand. Eine interessante Erscheinungsform sind Gefässe mit einer Öse, die einem Henkel entgegengesetzt angebracht ist. Statt der Öse kann auch eine kleinere Tupfenleiste oder eine plastische Warze vorkommen. Bei einigen Gefässen ist der Knick in Form eines sphärischen Vierecks ausgeführt.

Zur zweiten Gruppe gehören verschiedene Schüsseln, seltener einige Formen von Amphoren und Krügen, seichte Schalen, Becher, Fußschalen auf vollgearbeitetem Fuss oder auf hohlem konischen Fuss und halbkugelförmige Schalen mit verdicktem Mundrand. Der untere Teil der Gefässe ist kugel- oder zwiebelförmig. Der Boden ist nicht besonders gekennzeichnet, es können aber daran auch ein Omphalos oder mehrere walzenförmige Füßchen sein. Bei einigen Beispielen von Schalen verengt sich der untere Teil in einen ausgesprochenen Boden, der auch ornamentiert sein kann. Der Hals ist scharf oder sanfter von der Schulter getrennt. Bei einigen Beispielen ist der Hals auch trichterförmig erweitert. Seltener ist ein zylindrischer Hals. Bei einigen Formen ist der Hals nicht von der Schulter getrennt, so dass das Gefäss glockenförmig wird. Der Knick ist oft scharf oder es befinden sich hohle oder plastische Buckeln an der Peripherie. Die Henkel sind von rundem Profil, Bandhenkel sind selten und verbinden die Schultern mit dem Mundrand oder die Schultern mit dem Hals unterhalb des Mundrandes. Einige Henkel haben auch einen sogenannten Schnurrbart an beiden Enden. Sehr oft findet man auch subkutane Ösen an der grössten Peripherie.

Am meisten charakteristisch ist die Ornamentik. Dadurch wird auch unsere Keramik in zwei Gruppen geteilt. Bei der ersten sind die Ornamente eingeritzt oder im Furchenstich ausgeführt. Ausserdem findet man da auch grössere oder kleinere schief angebrachte Stiche. Das Motiv stellt ein Band dar, das auf der unteren und oberen Seite und am Henkel geschlossen ist. Ein solches Band ist in Metopen geteilt, die mit verschiedenen geometrischen Formen, Kreisen, konzentrischen Kreisen mit oder ohne Kreuz, mit Kreuzen, schraffierten Dreiecken usw. ausgefüllt sind. Die Ornamentik befindet sich meistens an der grössten Peripherie, doch ist auch unter dem Mundrand eine eingeritzte Zickzacklinie. Auch die Henkel können ornamentiert sein. Interessant ist die Ornamentik der Kreuzfußschalen. Sowohl die Innen — wie auch die Aussenseite sind ornamentiert, und ausserdem auch der Fuss und sogar die Stehfläche.

Beim Suchen nach der Verwandtschaft zwischen der Badener-Péceler Kultur und unserer ersten Gruppe kommt die Autorin zum Schluss, dass ausser einer entfernten Verwandtschaft nur unbedeutende gemeinschaftliche Elemente vorhanden sind. Die Kreuzfußschale in diesen zwei Kulturgruppen zeugt nur davon, dass beide zur selben Zeit existiert haben. Die zweite Gruppe hat Analogien im Südosten in der Glockenbecherkultur, und in ihren jüngeren Phasen in Nordwesten und in den Kulturen, die unter dem Einfluss der Glockenbecherkultur entstanden sind. Mit Hinsicht darauf könnte man den Ursprung für unsere zweite Gruppe in der Remedello Kultur suchen. Die Analogien in den übrigen erwähnten Kulturen sprechen für Gleichzeitigkeit unserer zweiten Gruppe. Die grosse Zahl der charakteristischen keramischen Elemente der Glockenbecherkultur im Kreis unserer zweiten

Gruppe kennzeichnet sie als eine Art Fazies davon, mit einigen jüngeren Elementen als sie in der Remedello Kultur zu finden sind. Eine ähnliche Einteilung kann man auch auf Grund der übrigen in Ig gefundenen Gegenstände vornehmen.

Dafür, dass sich die ältere Gruppe, Ig I genannt, zeitlich mit der Gruppe Ig II berührte, sprechen einige keramische Formen, die Elemente sowohl der ersten wie auch der zweiten Gruppe aufweisen. Auf Grund einiger Elemente aus dem Kulturkreis der Ostalpen-Lengyel Fazies kann man den Beginn der ersten Gruppe als gleichzeitig mit dem Ende dieses Kulturkreises ansetzen. Auf Grund der schon völlig bronzezeitlichen Elemente der zweiten Gruppe kann man aber das Ende dieser Gruppe schon unter das Ende der älteren Bronzezeit setzen.